

Papagbatunon!

An Napulo nga Pinakadagko nga Krimen
ni Rodrigo Duterte

Partido Komunista ng Pilipinas

Hulyo 2021

Papagbatunon!

Igin-gawas han Byuro ha Impormasyon
han Partido Komunista ng Pilipinas

Bumisita ha <http://cpp.ph> para ha kadugangan nga impormasyon

Pilipinas 2021

Gin-uunod

1	Krimen kontra ha katawhan: tinagdamo nga panmatay	1
2	Krimen ha gerra	2
3	Kriminal nga kapasibay-an ngan pangabuso ha otoridad ha panahon han pandemya	3
4	Pagsabotahe han ekonomiya	5
5	Pagtraydor	7
6	Paghahadi ha ismagling ngan merkado han iligal nga druga	9
7	Paggamit ha AFP ngan PNP komo pribado nga hukbo	11
8	Korapsyon ngan anomaliya	12
9	Pagbasura ha ertestorya pankamurayawan, <i>red-tagging</i> ngan <i>terrorist-labeling</i>	14
10	Henosidyo kontra ha katawhan Moro	15

Pan-abre

Ha urhi nga tuig ni Rodrigo Duterte ha poder, naatubang an katawhan ha grabe nga ayat agud sukton ngan papagbatunon hiya ngan an iya mga upisyal ngan heneral ha ngatanan nira nga krimen ha katawhan.

Waray katugbang nga destroso ha kinabuhi ngan panginabuhi han katawhan an igindurot han lima katuig niya nga paglingkod ha poder. Subay ha iya mga kamanduan, narunapulo kayukot an ginpatay han iya mga armado nga pwersa. Gin-gipit niya an ngatanan nga mga umulang ha iya ambisyon nga magin diktador ngan iginpailarum ha baga hin balaud militar an bug-os nga nasud. Gin-gamit niya an pandemya nga Covid-19 agud dugang pa nga pakusgon an tiraniko niya nga paghahadi.

Yana pa la, klaro na an pagkapyot ni Duterte ha poder lahos ha 2022. Igin-aandam na niya an bug-os nga makinarya han estado agud limbungan ngan agawon an tiarabot nga eleksyon. Kun makurian hiya nga himuon ini ha atubangan han hiluagan nga pagtipa, permi andam an reserba nga pitad nga ig-imponer an pasista nga diktadura komo urhi nga akto han desperasyon.

Kinahanglan ig-insister na an pagtapos ha iya—ha porma han pagpabul-iw, pagpatalsik o ha eleksyon 2022—an pinakadagmit nga tahas han ngatanan nga mga demokratiko nga pwersa agud makabawi an katawhan ngan nasud ha madugo, matalumpiguson ngan matiyupion niya nga paghahadi.

1. Krimen kontra ha katawhan: tinagdamo nga panmatay

GINTATANTIYA nga aada ha 27,000 tubtub 30,000 an ginpatay ha ilarum han “gerra kontra-druga” ni Duterte tikang Hulyo 1, 2016 tubtub Marso 16, 2019. Direkta nga ginsulsulan ni Duterte an mga pulis nga patayon an mga ginsuspetsahan nga ginsering niya nga waray katungod mabuhi. Gintangalan niya hin baratonon an mga pulis ngan ginsering nga tatalwason hira ha bisan ano nga kriminal nga baratonon.

Ini an bataan nga pitad han prosekyutor han International Criminal Court (ICC) agud kasuhan hi Duterte hin krimen kontra ha katawhan. Ikatulo nga parte han mga kaso nga ginhimo han mga operatiba han Philippine National Police (PNP) ngan an nasasalin tikang ha mga *vigilante* nga grupo nga nakapadron ha Davao Death Squad nga gintutuoran nga gintindog ngan ginpapadalagan han mga pulis.

Umaro hin otorisasyon hadton Hunyo 14 an prosekyutor han ICC agud hul-os nga imbestigaran an panmatay ngan mga kaso hin tortyur ngan pagpakuri ha mga biktima. Kun tutugutan han mga huwes han korte, poyde tikangan yana nga tuig an imbestigasyon ngan tapuson ha 2022. Ini nga pitad bunga han petisyon kontra kan Duterte nga iginplastar han unom nga kaurupdan han walo nga biktima hadton 2018.

Dugang dinhi an mga kaso hin panmatay hadton 2020 nga sigon ha Human Rights Watch dumoble ha kabutnga han pandemya. Subay ha upisyal nga report han PNP, mayda abereyds nga 39 an namatay ha “gerra kontra-druga” kada bulan tikang Abril tubtub Agosto.

Labot la ha direkta nga mga biktima, gintatantiya nga maabot ha 60,000-100,000 nga kababayin-an an nabalo ngan kabataan an nailo durot han “gerra kontra-druga.” Damo hini nga mga bata an napiritan magtrabaho o sumakob ha mga kontra-sosyal nga mga aktibidad agud mabuhi.

Sentro han administrasyon Duterte an “gerra kontra-druga.” Agud tagan-rason an kampanya, ginpadako niya an ihap han mga nagamit hin ilegal nga droga tikang 1.8 kamilyon tubtub 3-4 kamilyon. Ginpabuylo an kampanya han hadto anay hepe han PNP, nga yana senador, nga hi Ronald de la Rosa, ha gintatawag nga Operation Double Barrel kun diin mayor nga parte an “Oplan Tokhang.”

Iginsugo ni Duterte an paghimo hin mga listahan han mga *pusher* ngan nagamit hin droga ha balitang han barangay ngan iginmando an “paglimpyo” hini. Ginhimo an tinagdamo nga panmatay ha tahub han mga operasyon nga “buy-bust,” pagbalay-balay ngan tsekpoynt nga ginkoordinar ha lokal nga mga konseho ha barangay. Ha syahan nga tulo kabulan han kampanya, gintatantiya nga 3,000 an ginpatay. Subay ha report mismo han PNP, maabot ha 33 an ginpatay kada adlaw ha syahan nga duha kabulan hini. Mayoriya ha ira mga kalalakin-an tikang ha mga kablas nga komunidad nga kunuhay umato.

Ha usa nga report han Reuters hadton 2017, ginbuksas han pira nga mga operatiba an paghatag han PNP hin maabot ha ₱40,000 nga pahalipay kada target. Kaparte kuno han mga operasyon an pagtanum hin ebidensya. Ha imbestigasyon han Office of the High Commissioner for Human Rights ha pareho nga tuig, napag-adman nga uusa la an *serial number* han pira nga pusil nga nakuha ha eksena han mga “umato” ha magkalain-lain nga lugar.

Ha mga gin-imbestigaran han ICC, an kaso pa la han 17-anyos nga hi Kian de los Santos an nahusgaran ha korte. Nadiri an PNP nga imbestigaran, kasuhan o tanggalon ha pwesto an iba pa nga nadadabi. Sugad ha ira, nadiri magpaimbestiga hi Duterte nga nasingabot ha proteksyon komo presidente agud lumikay ha prosekusyon.

2. Krimen ha gerra

HA tahub nga “gerra kontra terorismo,” direkta nga iginmando ni Duterte ha mga sundalo ngan pulis an panmatay ngan mga atake ha mga aktibista, mga konsultant han National Democratic Front of the Philippines (NDFP), mga sibilyan ngan bug-os nga mga komunidad, sukwahi ha internasyunal nga balaud ha gerra nga naghahatag-proteksyon ha mga indibidwal nga diri direkta nga napartisipar ha armado nga sumpakiay.

Ginhihimo an mga krimen ha gerra ha balayan han AFP Development Support and Security Plan Kapayapaan ngan AFP-PNP Joint Campaign Plan Kapanatagan nga nagtarget nga “perdihon an mga pwersa han BHB” ha katapusan han 2019 ngan han waray mahimo, ha 2022.

Nagdeklara hi Duterte hin todo-gerra kun diin iginmando niya an pagpatay ha mga “rebelde,” nga gin-gamit han AFP ngan PNP nga lisensya agud patayon an mga aktibista nga ginsesering nira nga “armado” ngan “umato.” Iginpailarum niya an mga barangay ha “hamlet” o pagkontrol han militar ha populasyon ngan gin-okuparan han iya mga sundalo an gatus-gatos nga barangay.

Sigon ha pinakaurhi nga report han grupo nga Karapatan, maabot na ha 1,018,508 nga indibidwal an naidokumento nga mga biktima han magkalain-lain nga panalapas ha tawhanon nga katungod ha todo-gerra tikang han lumingkod komo presidente hi Duterte hadton Hulyo 2016 tubtub Disyembre 2020. Kaupod ha ira an 376 nga biktima han ekstrahudisyal nga panmatay, 488 nga pakyas nga pagpatay, 18 nga pwersahay nga pagkawara, 3,675 nga pangaresto ngan/o detensyon, ngan 3,349 nga buwa nga pagpasurrender.

Haros katunga han mga biktima (457,696) mga bakwit nga tinagdamo nga nag-ebakwet ha kada tagsa nira nga komunidad durot han grabe nga pankombat nga operasyon ngan saywar han militar. Maabot naman ha 372,629 an apektado han mga panmomba ngan panganyon han militar. Hadin syahan nga tunga han 2021, nahilista ha *Ang Bayan* (AB) an kadugangan nga 16,845 nga biktima han mga panalapas ha tawhanon nga katungod, kaupod an 16 nga indibidwal nga ginpatay, ngan 201 nga gin-aresto.

Nahitabo ha ilarum ni Duterte an serye han mga tinagdamo nga panmatay han gintig-ob nga mga pwersa han sundalo ngan pulis sugad han Bloody Sunday ha Southern Tagalog (Marso 7), masaker ha mga Tumandok ha Tapaz, Capiz (Disyembre 2020); burublag nga pagpatay ha 14 nga sibilyan ha isla han Negros (Marso 2019); ngan masaker ha siyam nga parag-uma ha Sagay, Negros Occidental (Oktubre 2018).

Ha mga baryo nga okupado han militar, arbitraryo nga igin-imponer an balaud militar kun diin iginpapatuman an mga paghugot, waray mandamyento nga panhalikwat, pwersahay nga pagpasurrender, ngan pagkontrol ha gios, panginabuhì ngan komersyo han mga residente. Hini la nga tuig, nakaglista na an AB hin magkalain-lain nga porma hin mga panmilitar atake ha diri mamenos ha 610 nga barangay han 321 nga bungto ha 65 nga prubinsya. Damo pa nga kaso ha kabaryuhan an waray mahireport ngan maidokumento durot han kagrabihon han mga panmilitar nga operasyon, labina ha Mindanao.

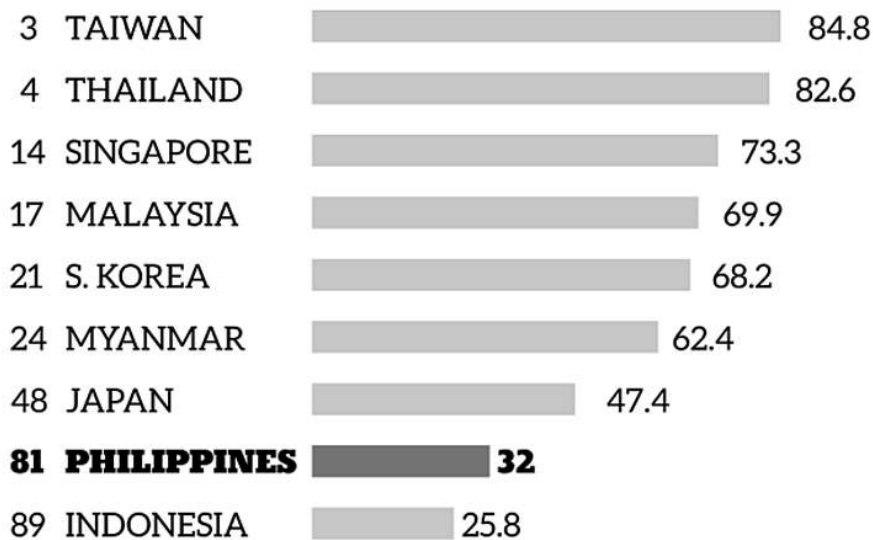
Kalakip ha mga erya nga nakaglista hin mga pinakagrabe nga pag-atake an mga rehiyon han Bicol, Negros Island ngan Eastern Visayas nga lugop han Memorandum Order 32 nga igin-gawas ni Duterte hadton 2018 nga direkta nga nagdeploy hin dugang nga mga batalyon ha mga nasering nga lugar. Ginpagrabe gihap han rehimen an panmilitar nga atake ha komunidad han mga Lumad ha Mindanao, mga Tumandok ha Panay, ngan mga Dumagat ha Southern Tagalog. Kaparte hini han pagpaserra han diri mamenos ha 176 nga eskoylahan han Lumad ha magkalain-lain nga prubinsya han Mindanao.

Ginhimo nga palisiya ni Duterte ngan han AFP an pwersahay nga “pagpasurrender” ha narunapulo kayukot nga sibilyan nga gin-akusaran nira komo kaapi o tagsuporta han BHB. Ha sakob han 2020, ginpagawas hini nga 7,615 nga Pula nga mangaraway, milisya ngan mga kaapi kuno han mga sikreto nga organisasyon an “nagbalik-loob ha gubyrno.” Ha aktwal, haros ngatanan nga mga iginparada han militar puros mga sibilyan nga ginpirit o nahugay nga “sumurender” pinaagi han saad nga pondo han Enhanced Comprehensive Local Integration Program (E-CLIP), ha distribusyon hin ayuda ha panahon han pandemya ngan mga proyekto ha Barangay Development Program han NTF-ELCAC.

3. Kriminal nga kapasibay-an ngan pag-abuso ha otoridad ha panahon han pandemya

KRIMINAL nga kapasibay-an ha kalibsugan han katawhan Pilipino an militarista ngan palpak nga baton ni Duterte ha pandemya nga Covid-19. Bisan kun maaram na an bug-os nga kalibutan ha pagsarang han Covid-19 ha China ngan nadiskubre na nga nakasulod an pira nga natapnan ha nasud hadton Enero 2020, ginmenos la gihapon niya an peligro hini. Tikang Disyembre 2019 tubtub Pebrero 2020, inabot pa ha 500,000 nga turista nga Chinese an gintugutan niya nga sumulod ha Pilipinas hin waray kaangayan nga pagkwarantina. Iginpadayon niya an pagbalewaray tubtub Marso 2020, kun diin nagtikang an tigdaay ngan arbitraryo nga pag-imponer han *lockdown*—an pinakamaiha ha bug-os nga kalibutan.

Hadton Abril 2020, iginbutang han Oxford Government Response Tracker an *lockdown* ha Pilipinas ha pinakahugot nga 100%. Nagin landaw dinhi an pagserra han mga negosyo ngan eskoylahan ngan pwersahay nga pagpabilin han mayoriya han katawhan ha ira mga balay. Hini nga panahon, nagdeploy an PNP hin masobra 1,500 nga tsekpoynt nga gindumara hin 15,000 nga pulis agud ipatuman an *curfew*, pugngan an paggios han mga tawo ngan igpriso hira ha ira mga balay. Labot ha nagdurot ini hin perwisyo, diri mamenos ha tulo an ginpusil ha mga tsekpoynt ha Bulacan, Manila ngan Agusan del Sur, tungod kuno ha pagtalapas ha mga restriksyon.



Pinagkunan: Lowly Institute, Marso 13, 2021

Mga retirado nga heneral an igin-asayn ni Duterte ha ginbug-os niya nga *task force* nga nag-aadministrar ha pan-adlaw-adlaw nga baton han rehimen ha pandemya. Hira an aada ha luyo han mga palisiya nga arbitraryo ngan talapas ha bataan nga mga katungod. Gatus-gatos an dudrungan nga gin-aresto ngan ginpakurian ha magkalain-lain nga porma hin mga “sirot” ngan pagpaalo sugad han pagbulad ha adlaw, pagpaehersisyo, pagbutang ha mga prisuhan nga kanan ayam, pagpahubo ngan iba pa. Hadin Abril, namatay an usa nga lalaki kahuman mahiaguman an mabug-at nga pagsirot han mga pulis ha Cavite.

Usa ngan tunga katuig ha ilarum han pandemya, usa an Pilipinas ha pinakapalpak ha karukayaknon han pagpugong ha pagsarang han bayrus, pagpahitaas han kapas han sistema nga pankalibsugan, pagpatuman han mga bataan nga pitad sugad han hiluagan nga *testing*, pagkwarantina ngan *contact tracing*. Hadin Hulyo, aada ha 75% pa gihapon an kahugot han *lockdown* ha nasud, tanding ha kadam-an nga aada ha 50%-70% nala. Ha luyo hini, ika-81 an Pilipinas ha 102 nga nasud ha listahan han Lowly Institute hadton Marso 13 basar ha kabug-usan nga pag-atubang ha pandemya. Ika-82 naman ini ha 83 nga nasud nga gin-adman han Bloomberg ha mga nasud nga mayda kapas nga makabawi tikang ha bagsak nga ekonomiya ngan pankalibsugan nga sistema. Para ha 2021, ₱4.7 kabilyon la an gin-alutaga nga badyet agud isahon an kapas han sistema han pampubliko nga pankalibsugan imbes nga ₱45 kabilyon nga gin-aaro han DOH.

Puno hin anomaliya ngan alegasyon hin korapsyon an mga kontrata ha pagseguro ngan pagpalit hin mga bakuna. Tikang Marso 1 tubtub Hulyo 7, aada ha 8.36% pa la han populasyon an nabakunahan hin usa kadosis ngan 2.7% an nakakarawat hin duha kadosis tungod ha kahinay han pagbakuna ngan kakulang hin suplay.

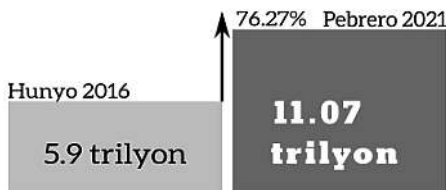
Ikaduha an Pilipinas ha Indonesia ha mayda pinakahitaas nga tantos han namatay ha kada usa kamilyon nga populasyon ha Southeast Asia. Tikang han magtikang an pandemya tubtub Marso, haros 1.5 kamilyon na an natapnan ngan 26,000 na an namatay. Usa ha pinakanaapektaran an mga trabahador pankalibsugan.

4. Pagsabotahe ha ekonomiya

GINBANGKRAP ni Rodrigo Duterte an ekonomiya han Pilipinas ngan iginlubong ha utang ngan kakurian an katawhan. Pinakagrabe an nagin epekto hini ha butnga han panlasurbo han pandemya nga Covid-19 ha naglabay nga tuig. Tungod ha sobra nga pagsarig niya ha pasista nga *lockdown* ngan palpak nga pagbaton ha pandemya, narunapulo kamilyon nga Pilipino an nawarayan hin trabaho ngan surok han panginabuhì. Dugang nga arantuson an mga neoliberal nga palisiya nga gindagmit han rehimen agud todo nga ig-abre an ekonomiya ha langyaw nga pandambong.

Hadton 2020, lumaprak hin 9.6% an *gross domestic product* (GDP) han Pilipinas-- pinakagrabe tikang ha dekada 1940—durot han igin-imponer nga *lockdown* ngan kawaray hin pampabuylo nga ayuda. Ha tantiya han Ibon Foundation, maabot ha ₱4 kabilyon kada adlaw an nawara ha ekonomiya han Pilipinas tungod ha mga restriksyon. Dugang han Ibon, antes pa man an pandemya, tikaluros na an GDP han Pilipinas, tikang 7.1% hadton 2016 ngadto ha 6.1% han 2019.

Utang ng pambansang gobyerno sa ilalim ng rehimen Duterte

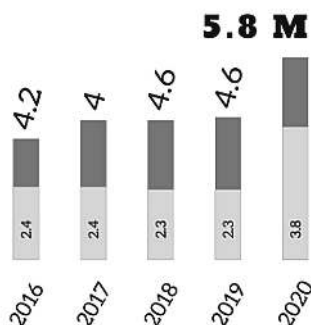


Utang ng bawat Pilipino

58,252	100,636
Hunyo 2016	Hunyo 2021
102.1 milyong Pilipino	109.1 milyong Pilipino

Pinakamabilis sa kasaysayan ng Pilipinas ang pagsirit ng utang ng gobyerno sa nagdaang limang taon sa ilalim ng rehimen Duterte.

(Hunyo 2016) ngadto ha ₱11.07 katrilyon o ₱100,636 kada Pilipino (Hunyo 2021). Ha luyo hini, ₱665.7 kabilyon la an igin-alutaga nga pondo para ha pagpalit hin bakuna, ayuda, pautang ngan iba pa nga serbisyo, ngan ₱497 kabilyon pa la an aktwal nga igin-gawas ha nasyunal nga pondo.



Masaker sa trabaho. Milyun-milyon ang nawalan ng trabaho noong 2020. Sumirit ito sa **14 milyon** sa *lockdown* noong Abril, at tinatayang nasa **5.8 milyon** noong Oktubre.

Ginmasaker ni Duterte an milyun-milyon nga trabaho. Ha kabutnga an pandemya hadton Oktubre 2020, 9.6 kamilyon an nawarayan ngan naibanan hin trabaho, pinakadamo ha impormal nga sektor. Humitaas pa ini ha 10.5 kamilyon hadton Enero 2021. Sigon ha datos han gobyerno, aada ha 3.8 kamilyon nga trabahador nga Pilipino an waray pa gihapon trabaho ngan gintatantiya nga aada ha 10.4 kamilyon an kulang o *part time* la an trabaho pag-abot han Hunyo yana nga tuig. Gutì kaupay an igin-alutaga nga ayuda ni Duterte para ha mga nawarayan trabaho (₱5,000), hasta na ha 1.6 kamilyon nga *overseas Filipino workers* nga inuli ha nasud tikang han naglabay nga tuig (₱10,000).

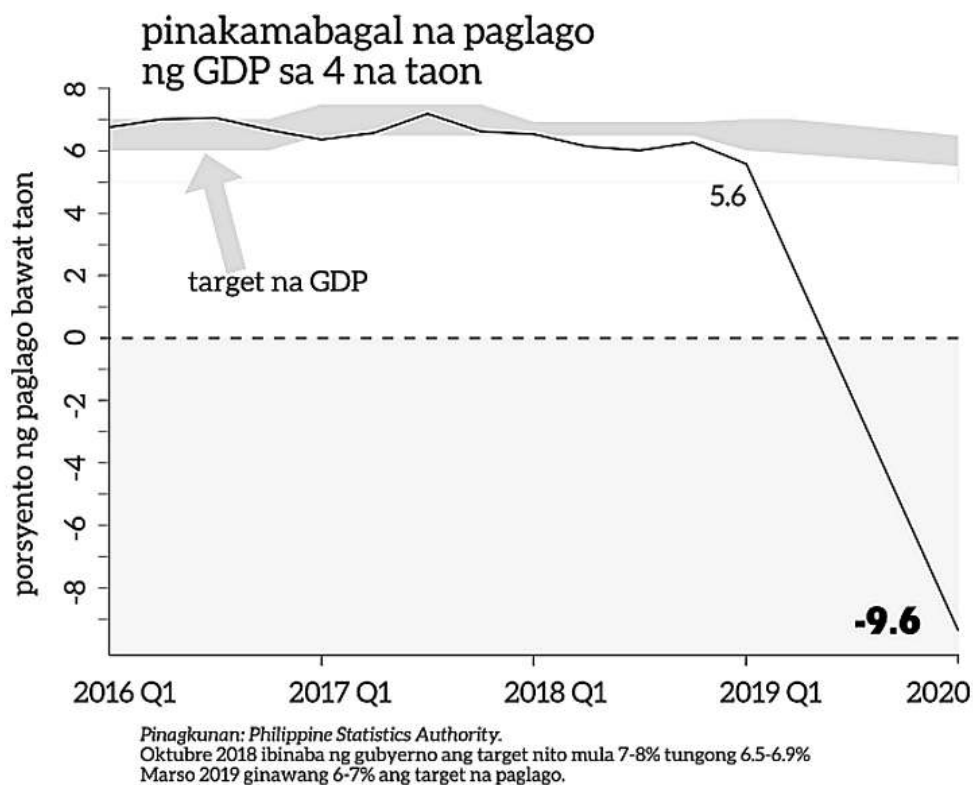
Sobra-sobra an pan-ngutang ni Duterte agud pondohan an mga programa hini, prinsipal an ambisyoso nga programa nga pan-imprastruktura nga Build, Build, Build. Ha sakob la hin lima katuig, haros dumoble an pampubliko nga utang tikang ha ₱5.9 katrilyon o ₱58,252 kada Pilipino

Tungod kay waray wantas an pan-ngutang ni Duterte, natikabug-at an ginpapas-an yana han nasud para ha pagbayad-utang. Hini nga tuig, nag-alutaga an rehimen hin ₱1.704 katrilyon nga pondo agud igbayad ha utang han gobyerno (₱531.56 kabilyon ha interes ngan ₱1,262 kabilyon ha prinsipal), 72% nga mas hitaas tanding ha ₱1,005.29 kabilyon (₱420.96 kabilyon ha interes, ₱584.32 kabilyon ha prinsipal) nga igin-alutaga hadton 2020.

Ha pagtikang pa la han termino ni Duterte, igin-imponer na ni Duterte an pakuri nga buhis nga gintawag nga TRAIN Law nga nagdugang hin buhis ha konsumo ngan lana nga nagresulta ha paghitaas han presyo han mga batakan nga paplitan. Ha butnga han pandemya, gin-imponer niya an dugang nga 10% nga buhis ha gin-iimport nga krudo nga lana ngan gudti nga negosyo ha *internet*. Naglalarang pa yana nga mag-imponer hin buhis ha mga serbisyo nga *online* ngan iba pa nga produkto nga pagkaon. Samtang gindudugangan an buhis ha ordinaryo nga katawhan, gin-ibanan naman tikang ha 30% ngadto ha 25% an buhis nga ginbabaydan han

dagko nga korporasyon pinaagi han Corporate Recovery and Tax Incentives for Enterprises o Create Law nga ginpadagmit hadton 2020, katugbang han ₱133 nga iban ha ginkokolekta nga buhis nga dugang ha kita han dagko nga kompaniya.

Ha mando ni Duterte, ginpadagmit han kongreso an mga pitad para ha pagbag-o han konstitusyon agud ipasakob dinhi an mga neoliberal nga palisiya ngan tagan-dalan an 100% nga langyaw nga pananag-iya ha mga natural nga rekurso, pampubliko nga yutilidad, pan-edukasyon nga institusyon, masmidya ngan iba pa.



Ginduduso gihap ni Duterte an mga neoliberal nga pag-amyenda han Public Services Act (PSA), Foreign Investment Act (FIA), ngan Retail Trade Liberalization Act (RTLA). Syahan na nga naaprubaran ha ikaduha nga pagbasa ha Mababang Kapulungan hadton Marso 2020 an pagtanggap han transportasyon, telekomunikasyon ngan iba pa nga sektor ha listahan han sektor nga kinahanglan kontrolado han mga Pilipino. Aprubado na gihap ha ikatulo nga pagbasa an FIA ngan RTLA nga nagtutumuyo nga iliberalisa an sektor han langyawanon nga pamumuhunan ngan pinatipat nga negosyuhay.

Hul-os nga ginpapatay ni Duterte an produksyon han humay pinaagi han Rice Liberalization Act hadton 2018. An pagbaha han imported nga bugas an nagresulta ha pagkawara han ₱90 kabilyon nga kita han mga parag-uma.

Ginpapatay gihap ni Duterte an lokal nga produksyon han karne nga baktin ha pagmando hin liberalisasyon ha pag-iimport hadin 2021 tikang 54,210 metriko tonelada (MT) ngadto ha 254,210 MT, ha tahub han pagkontrol ha presyo han lokal nga karne.

5. Pagtraydor

GINTATRAYDOR ni Duterte an nasyunal nga soberaniya han Pilipinas ha pagsurender niya han mga teritoryo hini ngaduha ha US ngan China.

Iginpapaligid ni Duterte an kadaugan han Piipinas ha reklamo kontra ha China ha Permanent Court of Arbitration hadton 2016 nga nakilala ha mga teritoryo nga lugop han Pilipinas ha ilarum han United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Gintugutan niya an China nga maghimo hin mga artipisyal nga isla ha kadagatan nga lugop han *exclusive economic zone* (EEZ) ngan *extended continental shelf* han Pilipinas. Nagkagtindog na an China hin pito nga panmilitar nga pasilidad kun diin nakapwesto an ira mga sundalo ngan armas. Hadton 2017, gintatantiya nga diri mamenos ha 16,000 kaektarya nga mga bahura an ginwakay hini nga mga reklamasyon.

Lokasyon ng mga artipisyal na isla at pasilidad militar ng China sa WPS

Kagitingan Reef

Calderon Reef

Burgos Reef

Mabini Reef

Panganiban Reef

Zamora Reef

McKenna Reef

Ginbalewaray ni Duterte an permanente nga presensya han mga milisya nga bokis-de-gerra han China ha magkalain-lain nga parte han West Philippine Sea (WPS). Hadin Hunyo 20, mayda 238 nga magkalain-lain nga klase hin barko han China ha EEZ han Pilipinas. Hadton 2019, ginbayaan an bumaliskad nga sarkyan pandagat nga GemVer han nakabunggo nga barko nga Chinese. Gintugutan gihap niya nga mangisda an mga Chinese ha kahibangan ha mga lokal nga parupangisda. Gintatantiya nga maabot ha ₱1.3 katrilyon an balor han nawawara nga kita han Pilipinas kada tuig durot han gin-aangkon ngan ginwakay han China nga pandagat nga rekurso ha WPS. Tungod dinhi, inabot ha 627,000 nga parupangisda an nawarayan hin trabaho ngan bumagsak hin 70% an kita han mga parupangisda ha Zambales nga diri makapangisda ha Panatag Shoal (Bajo de Masinloc).

Ha luyo nga bahin, iginbabaligya ni Duterte an soberaniya han nasud ha US. Nagpostura hiya nga igbabasura an Visiting Forces Agreement (VFA) tikang Pebrero 2020 agud makapuga hin dugang nga ayuda militar tikang ha US. Tikang hadton 2015, maabot na ha sobra ₱48.6 kabilyon (\$1 kabilyon) an kabug-usan nga balor han mga higamit militar nga iginbaligya ngan iginhatag han US ha nasud. Kalakip dinhi an iginpalit niya han 16 nga helikopter nga Black Hawk, unom nga Super Tucano nga pan-gerra nga edro, usa nga C-130H Hercules Aircraft (₱1.54 kabilyon), mga bomba, masinggan, armalayt ngan iba pa nga higamit.

Iginpadayon ni Duterte an pagpatuman han Enhanced Defense Cooperation Agreement (EDCA) ngan gintugutan an US nga ipadayon an pagtindog ngan paggamit han mga bilding ngan pasilidad ha mga engklabo nga aada mismo ha sulod han mga kampo han AFP nga pag-iimbakan han mga armas pan-gerra han US. Ha tahub han “gerra kontra-terorismo” ha Marawi hadton 2017, gintagan-dalan niya an paglansar hin Operation Pacific Eagle-Philippines han US ngan permanente nga pagpusisyon han mga ispesyal nga operatiba hini ha sakob han nasud.

Gintagan-dalan gihap ni Duterte ha plano han Bureau of Conflict and Stabilization Operations han US State Department hadton Hunyo 2020 nga iglansar an tulo-katuig nga programa nga “kontra-terorismo.” Nakapokus ini nga programa ha paglansar hin mga sibil-militar nga operasyon ha mga pili nga lugar ha Mindanao ha balayan han “whole-of-nation approach.” Diri hirayo nga matugot gihap hiya ha bisan ano nga aaruon nga teritoryo han US ha ilarum han Pacific Deterrence Initiative han US Indo-Pacific Command.

Mga kampo ng AFP na may pasilidad ng militar ng US

Cesar Basa Air Base (Pampanga)

Fort Magsaysay Military Reservation (Nueva Ecija)

Lumbia Air Base (Cagayan de Oro)

Antonio Bautista Air Base (Palawan)

Mactan Benito Ebuen Air Base (Cebu)

Ang mga pasilidad militar ng US sa mga kampong ito ng AFP ay itinayo sa ilalim ng kasunduang EDCA. Ayon kay Duterte, may nakalagak ding mga armas ang US sa dating Subic Naval Base sa Zambales.

Gintugutan gihap ni Duterte an tinuig nga paglansar hin ehersisyo militar han US ha Pilipinas, kalakip an pinakadako hadton 2019 kun diin 3,500 nga sundalo nga Amerikano an nagparayaw ha nasud. Hadton 2020, gin-abswelto ngan ginbuhian ni Duterte hi Joseph Scott Pemberton, an Amerikano nga sundalo nga nahusgaran nga maysala ha pagpatay kan Jennifer Laude hadton 2014 ngan gintugutan nga makabalik ha US.

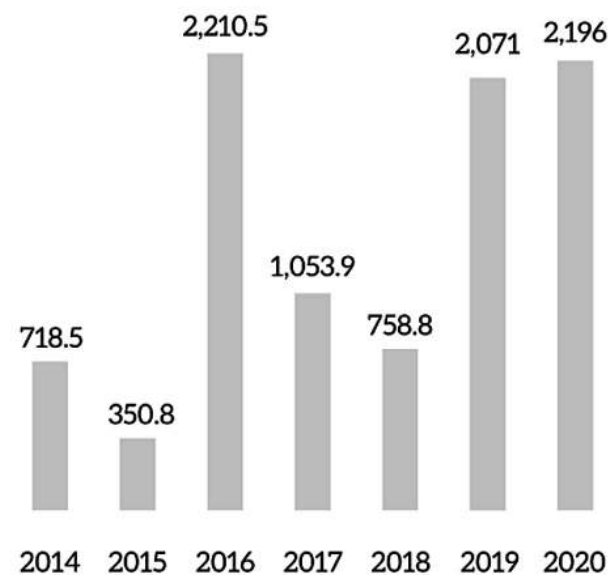
6. Paghahadi ha ismagling ngan merkado hin iligal nga droga

IGINPAILARUM ni Duterte ha iya kontrol ngan paghahadi an ismagling ngan lokal nga merkado han iligal nga droga. Naluhod ha iya yana an pinakadagko nga kriminal nga sindikato ha Pilipinas. Ha naglabay nga lima katuig, labi pa nga sumamwak an shabu ha nasud.

Gin-gamit niya an PNP ha iya “gerra kontra droga” agud wakayon an operasyon han mga kriminal nga sindikato nga diri nayukbo ngan napailarum ha iya poder. Ginsentralisa ni Duterte an pagsuplay hin iligal nga droga ngan ngatanan kinahanglan ha iya kumuha.

Ha ilarum ni Duterte, labi pa nga humiluag an operasyon han internasyunal nga sindikato han iligal nga droga. Ha report han United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) hadton 2019, humitaas an bolyum han nakumpiska nga shabu ha nasud tikang ha abereyds nga 89 kakilo kada bulan hadton 2014-2015 ngadto ha 143.95 kakilo kada bulan han 2016-2019. Kadungan hini, naghimubo kuno an abereyds nga presyo han shabu tikang \$164 kada gramo hadton 2016 ngadto ha \$136 hadton 2019. Sigon ha upisyal han ahensya, pagpamatuod ini nga mayda sobra nga suplay hin droga ha luyo han pagdako han bolyum nga nakumpiska ha pareho nga panahon. Tala nga naghitaas an presyo han shabu hadton 2020, nga ha opinyon han UNODC, pankadagmitan la ngan bunga han mga restriksyon ha pandemya.

Nasamsam na shabu sa Pilipinas (kg)



Pinagkunan: UNODC Synthetic Drugs in East and SOtheast Asia, Mayo 2020 at Mayo 2021

Pana-panahon nga naparayaw an PNP ngan kunuhay nakakakumpiska hin dagko nga bolyum hin shabu. Pananglitan hini an reyd ha usa nga *apartment* ha Makati City hadton Nobyembre 2019 kun diin nakatambak an 370 kakilo han shabu nga nabalor hin ₱2.7 kabilyon. Kundi ha imbestigasyon mismo han PNP, mga salin nala ini tungod kay nga naipagawas na an kadam-an han suplay. Hadton 2018, iginbalita nga nakakumpiska gihap an mga pulis hin ₱4.3 kabilyon nga balor hin shabu ha usa nga pantalan ha Manila. Kundi ha sunod nga adlaw, nadiskubre ha iba nga bodega an waray sulod nga mga ginkargahan hin mas dako nga bulto han droga nga gintatantiya nga nabalor hin ₱11 kabilyon.

Sigon gihap ha 2021 US International Narcotics Strategy Report, dako nga parte han lokal nga ginkokonsumo nga shabu an ginsusuplay han mga internasyunal nga sindikato nga Chinese. Labot ha iligal nga pagpasulod han shabu para ha lokal nga merkado, gin-gamit gihap kuno han mga sindikato ha China an Pilipinas nga aragian hin mga kemikal ngan materyales ha paghimo hin shabu

ngadto ha Thailand ngan Myanmar, kun diin nakabase an higluag nga pasilidad para ha produksyon hini.

Ginpapalusot an mga bulto han ilegal nga druga ngan materyales para hini ha mga erport ngan pantalan han nasud han mga opisyal ha Bureau of Customs (BoC) nga iginpwesto ni Duterte. Hadton 2017, ginkasuhan an hadto anay hepe han ahensya nga hi Nicanor Faeldon ngan 11 pa nga opisyal han pagpasulod hin shabu nga nabalor hin ₱6.4 kabilyon. Ha pareho nga tuig, nagin sentro han imbestigasyon han Senado an anak mismo ni Duterte nga hi Paolo ngan umagad nga hi Manases Carpio (asawa ni Sara) kasumpay ha ismagling han druga ha Davao.

Direkta nga ginpapaburan ngan gintatagan-proteksyon ni Duterte an dagko nga *drug lord* nga direkta nga nakasumpay ha iya. Kaupod dinhi hi Peter Go Lim, kunuhay usa ha tulo nga pinakadagko nga *drug lord* ha nasud, nga personal pa nga nakighampang ha iya ha Malacañang han Davao hadton 2016. Bisan kun mayda mandamyento de aresto tikang pa hadton 2018, bisan san-o waray hiya makit-an han mga pulis ngan napabalita pa nga nakagawas na ha nasud yana nga tuig.

Hadton 2018, masobra 40 nga opisyal han Philippine Drug Enforcement Agency an gintanggal ha pwesto, waray bisan usa ha ira an ginkasuhan, ginhusgaran o napriso. Han iginbalhin hi Faeldon ha Bureau of Corrections hadton 2019, ginpagawas niya an diri mamenos ha pito nga *drug lord* nga nakapriso ha National Bilibid Prison. Masobra 48 naman an ginbuhian ha panahon han pandemya ha tahub nga “pagpahiluag” han mga prisuhan.

7. Paggamit ha AFP ngan PNP komo pribado nga hukbo

GIN-GAMIT ni Duterte an militar ngan pulis komo iya pribado nga hukbo ngan instrumento ha hiluagan nga kampanya han panmatay ngan panmuypoy ha katawhan, ngan ginsarigan agud itrensera an iya paghahadi. An PNP ngan AFP an prinsipal nga harigi han iya tiraniya.

Igin-asayn ni Duterte ha iya gubyrno an mga retirado nga heneral han AFP ngan PNP, labina an mga hadto anay nakadestino ha Davao. Diri mamenos ha 12 nga hadto anay heneral an aada ha gabinete, labot pa ha mga igin-asayn ngan nahibutang ha himubo nga pusisyon. Hadton 2019 inabot na ha 400 an mga hadto anay sundalo ngan pulis an gintagan hin posisyon ha magkalain-lain nga ahensya. Ginpuno niya hin mga upisyal ngan tawuhan han AFP an Bureau of Customs ngan Bureau of Corrections nga mayda klaro nga katuyuanan nga kontrolon an pagsulod han iligal nga droga ngan mga kontrabando, ngan an operasyon han mga *drug lord* ha sulod han prisuhan.

Labot dinhi, gintagan niya hin higluag nga poder an mga retirado ngan aktibo nga upisyal han AFP tubtub ha balitang han dibisyon ha NTF-ELCAC. Lumangkob an mga ini ha mga lokal nga gubyrno ngan konseho tubtub ha balitang han barangay. Gintagan niya ini hin ₱16.4 kabilyon nga pondo nga *pork* ha ilarum han Barangay Development Program.

Ginbuhusan gihap ni Duterte hin dako nga pondo an mga buwa nga pagpasurender ngan kun bisan ano nga “programa pankauswagan” han AFP. Samwak an korapsyon ha pondo han mga ordinaryo nga mangaraway ngan paramilitar, kikkab ha mga kontrata ha pagpalit hin armas ngan higamit militar, suhol tikang ha negosyo han iligal nga droga ngan ismagling, ngan iba pa.

Ginbusog ni Dutere an AFP ngan PNP agud makuha an ira katangkuran. Gindug-ngan niya hin minimum nga ikatulo nga parte tubtub doble an balor han sweldo tikang ha ordinaryo nga mangaraway tubtub ha mga heneral. Gintagan niya hira hin dirudilain nga mga pahalipay ngan benepisyo nga diri gin-hahatag ha iba nga empleyado han gubyrno. Labot ha alawans para ha pagkaon, bado, urukyan, mayda pa bulag nga bayad ha pag-api ha operasyon, pagkadabi ha armado nga agway ngan iba pa. Mas hitaas an ira nahiuuli nga sweldo tungod kay diri hira naghuhulog hin kontribusyon para ha pensyon ngan ginpapasugbong ha pampubliko nga pondo.

	2016	2018	2020
Private/PO1	14,843	29,668	29,668
Teacher 1	19,218	22,216	22,216
Nurse 1	19,218	20,754- 22,829	30,531- 33,279*

* batay sa desisyon ng Korte Suprema

Sa ilalim ni Duterte, mabilis na tumaas ang sweldo ng mga sundalo at pulis at ilang taon na pinabayaang mahuli ang sahod ng mga titser at nars. Tumaas na lamang ang sweldo ng mga nars matapos ang malakas na panawagan laluna sa harap ng pandemya.

Dugang nga lumandaw ha ilarum ni Duterte an daan na nga sistema nga padrino ha promosyon han mga ranggo. Mayda 190 nga heneral yana an AFP nga nagresulta ha diri pantay nga proporsyon nga usa nga heneral ha kada 752 nga tawuhan. Istandard an usa nga heneral para ha kada 1,000 nga tawuhan. Tanding ha ordinaryo nga mangaraway ngan tawuhan, gintatagan gihap hin dugang nga alawans an mga upisyal tikang ha ₱7,000 para ha mga kapitan tubtub ha ₱35,000 kada bulan ha pinakahitaas na nga ranggo nga heneral. Poyde gihap umabot ha ₱100,000 kada bulan an pahalipay para ha kun bisan ano nga medalya.

Ginbusog ni Duterte ha kwarta an iya armado nga mga tawuhan agud maka-engganyar hin mas damo nga rekrut ha pagpadako han iya hukbo. Ginpadako niya tikang 347,000 hadton 2016 an ihap han mga sundalo ngan iba pa nga panseguridad nga tawuhan han estado, ngadto ha sumobra-kumulang 400,000. Masobra 80% han kabug-usan nga kusog han AFP an nakapokus ha pag-ato ha Bagong Hukbong Bayan. Target gihapon ni Duterte nga padakuon tubtub 79,000 an CAFGU tikang 56,000 hadton 2015.

Ginsulsulan gihap ni Duterte an pagin utok-pulbura han militar ngan ginpalitan hira hin kadugangan nga mga armas, *jet fighter* ngan iba pa nga higamit militar. Nangunguna an US ha mga nag-susuplay hini. Kadungan hini, gintagan-dalan ni Duterte an panalinguha han China nga magka-mayda hin makusog nga impluwensya ha mga upisyal han AFP.

8. Korapsyon ngan anomaliya

GIN-ABUSO ni Duterte an iya poder agud mahakin an bilyun-bilyon nga pondo han katawhan ngan pugngan an imbestigasyon ha karikuhan han iya pamilya.

Sukwahi ha balaud, diri niya ginsasapubliko an iya Statement of Assets, Liabilities and Networth o SALN tikang 2018. Ha iya SALN hadton 2016, nadiskubre nga humitaas hin ₱3 kamilyon an iya karikuhan ha sakob la hin unom kabulan. Dumiri hiya nga magpa-imbestiga ha akusasyon nga waray niya igindeklara ha SALN hadton 2014 an ₱211 kamilyon nga nakadeposit ha bangko ha ngaran niya ngan han anak nga hi Sara. Sugad liwat, gin-ulang niya an pag-imbestiga ha ₱2.2 kabilyon nga mga transaksyon ha bangko hadton 2006-2015 han iya *live-in partner* nga hi Honeylet Avancena.

Hadton 2020, hul-os nga gin-ulang han igin-asayn niya nga Ombudsman nga hi Samuel Martires an pagsapubliko han mga SALN labot kun otorisado o iginmando han korte. Igin-undang na gihapon han ahensya an mga “lifestyle check” o an pag-aram ha balitang han panginabuhin han mga pampubliko nga upisyal.

Numero uno nga huralwa ha panginabuhin hi Duterte. Gin-gamit niya komo personal nga edro an G280 Gulfstream *jet*, nga ginpalit ha balor nga ₱2 kabilyon hadton 2019 ha tahub han “modernisasyon” han AFP.

Personal niya nga ginkaptan an dako nga pondo nga diri gin-aawdit. Tikang ₱250 kamilyon hadton 2016, humitaas hin siyam kabeses ngadto ha ₱2.25 kabilyon an sikreto nga badyet (pondo nga pan-intelidyens ngan *discretionary*) han Office of the President yana nga 2021.

Personal gihapon niya nga ginkatinnan an ₱587 kabilyon nga pondo ha ngaran han pagbaton ha pandemya. Dako nga parte hini nga pondo (Bayanihan 1 ngan 2), nga nakahigot ha kapritso ni Duterte, an waray na igdistribwer.

Sumakob hi Duterte ha mga kwestyunable nga kontrata ha pautang han China, kaupod an ha Chico River ngan Kaliwa Dam. Gintutuoran nga ginpulsan mismo ni Duterte, han iya pamilya, mga alipures ngan upisyal an mga kikkab ha mga kontrata han gubyrno (sugad han ginkarawat nga hukip ni Gloria Arroyo hadto ha Chinese nga kompaniya nga ZTE). Iginbalita nga nakatago ha mga bangko ha China an mga pondo nga kinawat ni Duterte. Ginpaburan ha mga kontrata han gubyrno an dagko nga kumprador nga naghahatag kan Duterte (sugad kan Enrique Razon) ngan nagseserbe nga *dummy* (sugad kan Dennis Uy).

Diri masukol an iya ganansya ha pagpalusot hin tone-tonelada nga ilegal nga droga ngan tril-yun-trilyon nga mahugaw nga kwarta han mga internasyunal nga kriminal nga sindikato. (*Kitaon ha paypay 10.*)

Talwas ngatanan ha imbestigasyon ngan sirot an mga nabubuksas nga mga korap nga upisyal ni Duterte. Kaupod ha ira hi Nicanor Faeldon, Vitaliano Aguirre (nga dabi ha ₱40 kabilyon nga “pastillas scam” nga ilegal nga pagsulod han mga Chinese), ngan hi Francisco Duque (nga kakunsabo han mga upisyal ha nawawara nga pira kabilyon kapisos nga pondo han PhilHealth ngan mga kwestyunable nga ginpalit nga higamit ha panahon han pandemya). An pira nga suok ha iya nga gintanggal ha pwesto, iginbalhin la ha iba nga pusisyon.

Ha listahan han Transparency International han mga nasud nga “abrido” ngan diri korap, bumagsak hin 14 kabalitang an ranggo han Pilipinas tikang hadton 2016. Gintagan an nasud hin grado nga 34/100 (45/100 an abereyds nga grado ha Southeast Asia). Waray kredibilidad an kampanya kontra-korapsyon ni Duterte nga nagtarget la ha mga upisyal nga igin-asayn han mga nahiuna nga rehimen ngan nan-gipit ha mga iba nga nadiri sumunod ha iya mando.

Panunuhol at paggamit
ng mga personal na kuneksyon

86% may pagtingin na malaking problema
sa gubyrno ang korapsyon

19% ang nagbigay ng suhol kapalit ng
serbisyong pampubliko*

22% gumamit ng personal na kuneksyon
para sa mga serbisyong pampubliko*

28% ang umaming nagbigay ng
suhol kapalit ng boto

**saklaw ang nakaraang 12 buwan*

Pinagkunan: Global Corruption Barometer -Asia 2020

9. Pagbasura ha ertestorya pankamurayawan, red-tagging ngan terrorist-labeling

USAHAN-NGA-GAPIL nga gintapos ni Duterte an ertestorya pankamurayawan giutan han National Democratic Front of the Philippines (NDFP) ngan Gubyrno ng Republika ng Pilipinas ngan gintalapas an nahiuna nga kasarabutan hini. Kadungan hini, iginbuylo niya an *terror-tagging* ngan *red-tagging* ha mga sektor, organisasyon ngan indibidwal nga nagin lansaran hin tinagdamo nga panmatay, pangaresto ngan intimidasyon.

Aada na ha ikalima nga *round* an pormal nga negosasyon han igawas ni Duterte an Proclamation 347 hadton 2017 nga hul-os nga nagtapos ha ertestorya. Antes hini, malimbong niya nga gintalapas an haros unom kabulan nga ukoy-bubto. Traydor niya nga ginmando an pandakop ngan paglikida ha mga konsultant han NDFP, nga natalapas ha Joint Agreement on Safety and Immunity Guarantees nga naggarantiya ha katalwasan han mga indibidwal nga dabi ha ertestorya. Tikang 2018, diri mamenos ha walo nga konsultant ngan tawuhan han NDFP an brutal nga ginpatay ngan unom an iginpaprisko ni Duterte. Hadton Disyembre 10, 2020, ginpatay han mga tawuhan han rehimen an waray kapas umato nga tagapagyakan han NDF-Mindanao nga hi Alvin Luque nga nagrekober hadto ha Tandag City.

Mga pinaslang na konsultant ng NDFP sa usapang pangkapayapaan

Randy Malayao (Enero 20, 2019);

Julius Giron (Marso 13, 2020);

Randall Echanis (Agosto 10, 2020);

Eugenia Magpantay at

Agaton Topacio (Nobyembre 25, 2020);

Antonio Cabanatan (Disyembre 2020);

Reynaldo Bocala (Mayo 28, 2021)

Rustico Tan (Mayo 28, 2021)

Hadton Pebrero 2018, ginkasuhan han rehimen ni Duterte hin kaso nga *proscription* ha Manila Regional Trial Court an masobra 649 nga indibidwal agud ngaranan hira nga mga “terorista.” Kaupod ha mga ginsalawdan hin kaso an mga konsultant han NDFP, usa nga hadto anay kongresista, mga ordinaryo nga aktibista ngan usa nga upisyal han United Nations. (Gintangal ha listahan an 641 nga ngaran hadton Enero 2019 tungod han kaluya han kaso). Kadungan hini, gin-gamit ni Duterte an mga korte agud magpagawas hin mga depektibo nga *search warrant* agud sudlon ngan tanuman hin mga ebidensya an mga balay ngan upisina han mga aktibista ngan naato nga katawhan, ngan salawdan hira hin hinimu-himo nga kriminal nga kaso.

Ginpagawas ni Duterte an Memorandum Order 32 hadton Nobyembre 2018 agud magdugang hin mga batalyon han sundalo ngan pulis ha Negros, Eastern Visayas ngan Bicol. Pag-abot han Disyembre, igin-gawas na niya an Executive Order 70

agud ipwesto an kunuhay “whole-of-nation approach” ha “kontra-insurhensiya” ngan tukuron an National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC). Ginbutangan niya an *task force* hin mga retirado nga heneral ngan ginpalangkob ha mga ahensya han gubyrno—sukwahi ha prinsipyo han pag-ungbaw han sibilyan nga burukrasya ha militar.

Gamit an pampubliko nga pondo, nanguna an NTF-ELCAC ha mga kampanya nga pakaraot diri la ha mga aktibista, kundi hasta ha mga ordinaryo nga katawhan, mga institusyon ngan kakontra ni Duterte ha pulitika. Diri mamenos ha unom nga petisyon an nakasalawad ha upisina han ombudsman kontra ha mga upisyal ngan tagapagyakan hini.

Ha butnga han pandemya hadton Hulyo 2020, iginlusot ni Duterte an Anti-Terror Law nga natalapas ha unibersal nga mga katungod ha *due process*, pantay nga proteksyon ha ilarum han balaud, kalibrihan ha pagkatitirok, kalibrihan ha pagpapahayag ngan libre nga pamamahayag. Ginbista ha Korte Suprema tikang Pebrero tubtub Mayo yana nga tuig an 37 nga petisyon agud pawarayan-epektibidad ini.

Bisan kun aada pa an mga petisyon kontra ha ATL, igin-gawas han Anti-Terrorism Council nga ginbug-os ha ilarum hini an Resolution No. 12 hadton Disyembre 2020 agud utro nga ideklara an PKP ngan BHB komo mga “terorista nga organisasyon.” Ginsundan ini han Resolution No. 17 hadton Abril 21 nga nagtudlok ha 19 nga indibidwal nga membro kuno han Komite Sentral komo mga “terorista” ngan igmando an pag-freeze han ira mga propyedad ngan pondo.

10. Henosidyo kontra ha katawhan Moro

KRIMEN han henosidyo an iginmando ni Duterte nga lima kabulan nga panmomba ha Marawi City hadton Mayo 23 tubtub Oktubre 23, 2017 ha tahub han “gerra kontra-terorismo.” Pira nga napulo kayukot nga residente nga Moro an ginpalayas para ha katuyuanan nga malupot an ira tuna. Sigon ha United Nations Office on Genocide and the Responsibility to Protect, gintuyo nga krimen ngan sistematiko nga pagwakay ha usa nga lahi, pampulitika nga gruo, ngan/o pankultura an henosidyo.

Importante ha mga Moro an Marawi City tungod kay ini an nag-uusahan nga Islamiko nga syudad ha bug-os nga Pilipinas ngan sentro han ira kultura ngan negosyo ha hadto anay Autonomous Region in Muslim Mindanao. Mamurayaw nga naukoy dinhi an 210,000 nga residente nga kadam-an mga Maranao (o Meranaw). Gin-atake ini han mga pwersa han AFP hadton Mayo 23, 2017 kahuman bumuto an agway giutan hini ngan han grupo nga Maute nga gin-ngaranan hini nga terorista ngan ginpapagawas nga kaparte han internasyunal nga *network* han Islamic State.

Kadungan han pagmando han pag-atake, igin-imponer ni Duterte an balaud militar ngan gin-suspendir an *writ of habeas corpus* ha bug-os nga Mindanao. Gintagan-dalan gihapon niya an paglansar han “Operation Pacific Eagle-Philippines,” nga nagtugot ha permanente nga presensya han mga sundalo nga Amerikano ha nasud bisan kun waray tratado.

Ha upisyal nga report, 370 nga katawhan an namatay kaupod an mga kababayin-an ngan menor de edad ngan masobra 3,000 an nawawara. Sugadman, mayda mga report nga nagsesering nga masobra 1,000 an namatay nga sibilyan durot prinsipal han panmomba han AFP ha mga lugar nga urukyan. Aada ha 300,000 nga residente han Marawi ngan mga bungto ha palibot hini an napi-ritan nga mag-ebakwet ha syahan nga mga adlaw han panmomba.

Pira kayukot nga tawo an nagpabilin pa ha syudad hin pira kasemana o pira kabulan. Napriso hira ha gin-ngaran nga “Ground Zero” ngan ha palibot hini tungod kay padayon an paghulog hin mga bomba han mga *jet fighter* ngan panganyon han mga *mortar* ngan *howitzer* han AFP ha syudad.

Damo nga sibilyan an nagin *hostage* o naipit ha magkaluyo nga gapil. Ha imbestigasyon han Amnesty International hadton 2017, damo na an kaso nga gindakop ngan gintortyur han mga sundalo ngan pulis an mga nakaeskapo ha kamot han grupo nga Maute ha tahap nga “mga kaaway hira han estado.” Ginhimo ini bisan kun ginpakita nira an ira mga *identification card* komo pagpamatuod nga mga sibilyan hira.

Upat katuig kahuman han “Marawi Siege,” waray pa gihapon natatagamtaman nga hustisya an mga Moro. Waray pa gihapon makabalik ha syudad an kadam-an ha nasasalin nga 27,000 nga pamilya han 11,000 nga kabablasyon nga ginpulos han panmomba han AFP. Nagpapabilin pa gihapon an dako nga mayoriya nga nagsusuruot ha mga sentro han ebakwasyon o “tent city.” Masobra 200 pa la ha haros 20,000 nga pamilya an nakabalik ha tulo nga pinakanapulbos nga barangay. Naukoy pa gihapon an mayoriya ha Boganga Transitory Sites, ngan damo pa an nakasarang ha Baloi ngan Rogongon, Iligan City, Poona Bayabao ngan Piagapo ha Lanao del Sur, ngan ha iba pa nga mga lugar. An iba, nakiukoy nala ha ira mga kaurupdan o nagplete hin balay ha magkalain-lain nga parte han nasud.

Hini la nga Hulyo 10, iginreklamo han usa ha mga tag-iya han tuna ha “Ground Zero” nga gin-lupot han gubyrno an ira tuna. Sigon ha usa nga abogado ngan residente han Marawi, diri na hira makabalik ha upat nga barangay tungod kay igin-alutaga na ini han National Housing Authority ngan han lokal nga gubyrno han Marawi ha mga pan-imprastruktura nga proyekto sugad han museo ngan iba pa nga “pampahusay” nga proyekto han “Islamic city.” Lupgop hini an 16 kaektarya ha mga barangay han Datu ha Dansalan, Dansalan, Sabala Amanao ngan Datu Naga.

Samtang, gin-ookuparan yana han mga pwersa han AFP ngan militar han US an baraan nga syudad. Hadton Enero 2018, ginpahiluag pa ha 10 kaektarya an Camp Ranao Military Reservation (gintawag hadto nga Camp Keithly han kolonyalista nga US) agud diri na kuno makabalik pa an mga ekstremista nga grupo.

Papagbatunon ngan sirutan hi Duterte

An pagtapos gud la ha tiraniko nga paghahadi ni Duterte, ngan paglanat ngan pagsirot ha iya mga krimen an makakaghatag-hustisya ha narunapulo kamilyon nga biktima ha lima katuig niya nga pangatungdanan.

Diri angay pasaylo-a o pasagdan an halimaw nga hi Duterte. Kinahanglan ig-insister an pagbista ngan pagsirot ha iya ha mga internasyunal nga korte ngan ha lokal nga mga korte oras nga mahuman an iya pangatungdanan. Kinahanglan seguruhon nga diri makagpabilin an iya paksyon ha poder nga sigurado nga magdedepensa ha iya ha ngatanan nga klase han prosekusyon.

An paghahadi-hadian han tiraniko nga rehimen US-Duterte an pinakaklaro nga panigamnam han grabe gud nga pagkadunot han sistema nga bagakolonyal ngan bagapyudal ha Pilipinas. An pakigbisog agud tapuson an paghahadi ni Duterte, kaparte han pagpasulong han nasyunal-demokratiko nga rebolusyon agud tapuson an paniniyupi ngan pananalumpigos ha katawhan Pilipino han imperyalismo, pyudalismo ngan burukrata kapitalismo.

Nakaandam an rebolusyunaryo nga kagiusan nga himuon an ngatanan agud makab-ot han katawhan an ungara nga katalwasan tikang ha tiraniya ni Duterte ngan sukton hiya ha ngatanan nga sala niya ha katawhan. Gagamiton han mga rebolusyunaryo nga pwera an inisyatiba agud himuon an ginkikinahanglan nga pagpabaton, pagbista ngan pagsirot ha halimaw ngan parupanmatay nga hi Duterte ngan ngatanan han iya mga kakunsabo ha husgado han katawhan han demokratiko nga gubyerno han katawhan.